

Τετάρτη, 20 Μαΐου 2009
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α' ΚΕΙΜΕΝΟ

Μίλτος Σαχτούρης (γεν.1919)

Ο Έλεγκτής

Ένας μπαξές γεμάτος αίμα
εϊν'ό ουρανός
καί λίγο χιόνι
έσφιξα τά σκοινιά μου
πρέπει καί πάλι να έλέγξω
τ' άστέρια
έγώ
κληρονόμος πουλιών
πρέπει έστω καί μέ σπασμένα φτερά
νά πετάω.

(Τά φάσματα ή ή χαρά στον άλλο δρόμο, 1958)

Α' ΕΡΩΤΗΣΗ

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ποίησης του Μίλτου Σαχτούρη είναι η χρήση υπερρεαλιστικών εικόνων. Να καταγράψετε τις τρεις υπερρεαλιστικές εικόνες με τις οποίες διαρθρώνεται το συγκεκριμένο ποίημα.

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Βασικό δομικό στοιχείο της ποίησης του Σαχτούρη είναι η διάρθρωση της ποιητικής ιστορίας σε διαδοχικές εικόνες. Πιο συγκεκριμένα, στον «Έλεγκτή» εντοπίζουμε τρεις υπερρεαλιστικές εικόνες που συνθέτουν τη μικρή ιστορία που αφηγείται το ποίημα:

α. Η πρώτη είναι η εικόνα του κακοποιημένου ουρανού («Ένας μπαξές...λίγο χιόνι»): ο ουρανός, κατεξοχήν στοιχείο ονειρικό, μετατρέπεται σε «γήινο» καθώς ταυτίζεται με μπαξέ γεμάτο αίμα και λίγο χιόνι (η σύζευξη ονείρου και πραγματικότητας είναι βασικό στοιχείο του υπερρεαλισμού). Η εικόνα παραπέμπει σε «χιόνια και αίματα του

αλβανικού μετώπου» (Γ.Δάλλας) ή στις μνήμες του εμφυλίου και της σκληρής μετεμφυλιακής περιόδου.

β. Η δεύτερη είναι η εικόνα του ουράνιου μηχανοδηγού («έσφιξα τα σκοινιά μου...τ'αστέρια») ο οποίος προετοιμάζεται ν'αναλάβει το καθήκον του: να ελέγξει το φως των αστεριών ώστε να είναι δυνατή η επικοινωνία με τον ουρανό.

γ. Η τρίτη είναι η εικόνα του ποιητή ως ιερού πτηνού («Εγώ...να πετάω»): αν και πληγωμένος από τις τραυματικές εμπειρίες της εφιαλτικής εποχής του, έχει συνείδηση της υψηλής του αποστολής, (στράτευση στην ποίηση) την οποία υπαγορεύει η φύση του ως «κληρονόμου πουλιών».

B' ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Έχει επισημανθεί ότι τα χρώματα είναι κυρίαρχο στοιχείο της ποιητικής του Μίλτου Σαχτούρη.

α) Να επαληθεύσετε με αναφορές στο ποίημα την παραπάνω επισήμανση.

Μονάδες 10

β) Να σχολιάσετε τον συμβολικό χαρακτήρα των χρωμάτων που κυριαρχούν στο ποίημα.

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) Κυρίαρχο στοιχείο της ποίησης του Σαχτούρη είναι τα χρώματα. Ο ποιητής, έχοντας αφομοιώσει γόνιμα στο έργο του τα διδάγματα του εξπρεσιονισμού, αξιοποιεί στην ποίησή του τα έντονα χρώματα της αφηρημένης ζωγραφικής. Ειδικότερα στον «Ελεγκτή» ήδη στους τρεις πρώτους στίχους ο ποιητικός καμβάς συντίθεται από το κόκκινο του αίματος, το λευκό του χιονιού και το λανθάνον γαλάζιο χρώμα του ουρανού («Ένας μπαξές...χιόνι»)

β) Τα χρώματα αυτά έχουν συμβολική διάσταση. Το κόκκινο και το λευκό παραπέμπουν στον ελληνοαλβανικό πόλεμο και την Κατοχή ή στα βιώματα της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου. Ειδικότερα, το κόκκινο υποδηλώνει το θάνατο ενώ το άσπρο χρώμα συμβολίζει την αθωότητα και την απολύτρωση (μία μικρή ελπίδα για έναν μπαξέ που θα είναι μόνο χιονισμένος και όχι ματωμένος, και τελικά για έναν ουρανό που θα γίνει και πάλι αέρινος) ή σύμφωνα με μιαν άλλη εκδοχή, «μεταδίδει μιαν ανατριχιαστική αίσθηση της ζωής», τον τρόπο του θανάτου. Το σίγουρο, πάντως, είναι ότι ο ουρανός έχει χάσει το φυσικό του χρώμα, το γαλάζιο: η όλη εικόνα είναι ενδεικτική της άποψης του Σαχτούρη ότι στο σύγχρονο εφιαλτικό κόσμο τα πάντα μεταστοιχειώνονται σε σημείο που να μην μπορεί να τα αναγνωρίσει κάποιος παρά με τη μέθοδο της παραποίησης ή της αντιστροφής: «κάθε αξία καταρρέει και στη θέση της αναδύεται ένας τερατώδης συνδυασμός που

κατασατιρίζει την πρωταρχική του υπόσταση», σύμφωνα με την εύστοχη τοποθέτηση της Ν. Αναγνωστάκη.

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Να σχολιάσετε τον τίτλο «Ο Έλεγκτής» του ποιήματος του Μίλτου Σαχτούρη ως προς τη γλωσσική του μορφή.

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο τίτλος του ποιήματος αποτελείται από ένα ουσιαστικό που συνοδεύεται από ένα οριστικό άρθρο, σε πτώση ονομαστική (όπως παρατηρείται γενικότερα στην ποίηση του Σαχτούρη). Αυτός είναι ένας τρόπος για να ορίσει ο ποιητής τον χώρο του, ώστε να προετοιμαστεί ο αναγνώστης της ποίησής του για την είσοδο στον μαγικό του κόσμο, όπου κατά κανόνα παρακολουθεί μια παράξενη και ωστόσο γοητευτική μικρή ποιητική ιστορία. Ειδικότερα, «ο Έλεγκτής» σχετίζεται άμεσα με το περιεχόμενο του ποιήματος παρουσιάζοντας το χρέος του ποιητή.

Γ' ΕΡΩΤΗΣΗ

«έγώ
κληρονόμος πουλιών
πρέπει ἔστω καί μέ σπασμένα φτερά
νά πετάω.»

Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παραπάνω στίχων σε δύο παραγράφους (140-160 λέξεων).

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η τρίτη και τελευταία εικόνα του ποιήματος ξεκινά με την προσωπική αντωνυμία «εγώ» η οποία καταλαμβάνει έναν στίχο ταυτίζοντας εμφαντικά τον Έλεγκτή με τον ποιητή. Ο τελευταίος εμφανίζεται αποφασισμένος να μην ξεχάσει τη γενιά του και να συνεχίσει την υψηλή του πτήση αποδεσμευμένος από την εξαχρείωση και το κακό που έχουν αλώσει και τη γη και τον ουρανό («εγώ/ κληρονόμος πουλιών»), επειδή αυτό επιβάλλει η ίδια η ποιητική του ιδιότητα.

Ο ποιητής, ακόμα και σε καιρούς δύσκολους («σπασμένα φτερά») ακόμη και κάτω από τις πιο αντίξοες συνθήκες, πληγωμένος και τραυματισμένος, οφείλει να

«πετάει» (το πέταγμα, σύνηθες ποιητικό μοτίβο, υποδηλώνει την προσπάθεια αποδέσμευσης από τις συμβάσεις και τους καταναγκασμούς της ζωής), να γράφει ποίηση και μέσα από το ποιητικό του έργο να αίρεται πάνω από την πραγματικότητα, να αναζητά πανανθρώπινες αξίες, ώστε να είναι δυνατή η επικοινωνία των ανθρώπων με τον ουρανό.

Δ' ΕΡΩΤΗΣΗ

Το ακόλουθο ποίημα του Γιάννη Ρίτσου με τον τίτλο «Ανταπόδοση» είναι ένα ποίημα για τον ρόλο του ποιητή. Να το συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενό του με το ποίημα «Ο Έλεγκτής» του Μίλτου Σαχτούρη.

Μονάδες 20

Ανταπόδοση

Πάλεψε μέ τις λέξεις, μέ τό χρόνο, μέ τά πράγματα. Έδωσε
θέση
στήν πεταλούδα, στό χαλίκι, στ' άλογάκι τής Παναγίας,
στούς όλονύκτιους στεναγμούς τών άστρων, στή δροσοστάλα
πού πέφτει άπ' τό ροδόφυλλο, στ' άρρωστο άηδόνι, στίς μεγάλες
σημαίες,
στό γαλάζιο, στό κόκκινο, στό κίτρινο. Πλούτισε τόν κόσμο
μέ μόχθο κι έγκαρτέρηση. Σκαλί σκαλί
άνέβηκε τήν πέτρινη τεράστια σκάλα. Τώρα, εκεί πάνω,
άλλα παράσημα δέν έχει πιά παρά τά βέλη στά γυμνά πλευρά
του.

(Ανθολογία Γιάννη Ρίτσου, Επιλογή Χρύσα Προκοπάκη,
Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2001)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Εξετάζοντας συγκριτικά τα δύο ποιήματα εντοπίζονται ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο.

Συγκεκριμένα, και τα δύο αναφέρονται στο ρόλο του ποιητή, αποτυπώνοντας τον αγώνα που διεξάγει: από τη μία, να κρατήσει ανοιχτό το δρόμο προς τον ουρανό (Σαχτούρης), από την άλλη να αναδείξει τόσο τα μικρά και τα ασήμαντα («πεταλούδα, ...αηδόνι»), όσο και τα μεγάλα και τα σημαντικά, που όλα στο σύνολό τους πλουτίζουν τη ζωή.

Και στις δύο περιπτώσεις ο αγώνας είναι επίπονος («σπασμένα φτερά», «σκαλί σκαλί ανέβηκε την πέτρινη τεράστια σκάλα»), και διεξάγεται μέσα σε αντίξοες συνθήκες: στον «Ελεγκτή» η πορεία του ποιητή διαφαίνεται από τη ζοφερή κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα, ενώ στην «Ανταπόδοση» το ποιητικό υποκείμενο έχει εισπράξει «βέλη στα γυμνά πλευρά του».

Παρά τις δυσχέρειες η πορεία του ποιητή παραμένει ανοδική: «έστω και με σπασμένα φτερά» κατευθύνεται προς τον ουρανό (Σαχτούρης), ή ανεβαίνει σκαλί σκαλί «την τεράστια σκάλα». Επίσης και στους δύο δημιουργούς αναφορά γίνεται στα χρώματα (π.χ. «Ελεγκτής»: στ. 1-3, «Ανταπόδοση»: «στο γαλάζιο...στο κίτρινο»).

Ως προς τις διαφορές, στον «Ελεγκτή» δίνεται διάσταση δεοντολογική στο ρόλο του ποιητή, ενώ στην «Ανταπόδοση» ο ρόλος του παρουσιάζεται ως συντελεσθείσα διαδρομή: στο Σαχτούρη το ποιητικό υποκείμενο οφείλει να βρίσκεται διαρκώς σε επαγρύπνηση («πρέπει να ελέγξω», «πρέπει να πετάω»), ενώ στο Ρίτσο εμφανίζεται να έχει ολοκληρώσει την αποστολή του («πάλεψε..., έδωσε..., πλούτισε..., ανέβηκε...»). Επιπλέον, στον «Ελεγκτή» η ποιητική ματιά στρέφεται προς τα πάνω, ενώ στην «Ανταπόδοση» εστιάζεται και στα της γης.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα της Λογοτεχνίας Κατεύθυνσης ήταν αναμενόμενα ως προς την επιλογή του κειμένου της εξέτασης («Ο Ελεγκτής»), ενώ τα ερωτήματα κρίνονται βατά και προσπελάσιμα από τους διαβασμένους μαθητές.

Οι ερωτήσεις έχουν διατυπωθεί με σαφήνεια και απαιτούσαν γνώση των χαρακτηριστικών γραφής του Μ.Σαχτούρη όπως και της αναλυτικής ερμηνευτικής προσέγγισης του ποιητικού κειμένου.

Το αδίδακτο ποίημα δεν εμφανίζει σοβαρές δυσκολίες στη σύγκρισή του με το διδαγμένο.

Όλα τα ερμηνευτικά σχόλια για την ανάπτυξη των ερωτήσεων αντλούνται είτε αυτούσια είτε συνθετικά μέσα από τις σελίδες του τεύχους «Ποίηση» των εκδόσεων Ωθηση, που διέθεταν οι μαθητές μας και είχαμε αξιοποιήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.